

DIN VA MADANIYAT: O'ZARO TA'SIR VA ALOQALAR

X.U. Samatov

Ilmiy raxbar

Raxmatullayev Ulug'bek

Toshkent Axborot Texnologiyalari

Universiteti Samarqand filiali Kompyuter

injineriing fakulteti DI 24-08 guruhi talabasi

Telefon raqam: +998944097743

Elektron pochta manzili: rashidovodilbek578@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada din va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ular orasidagi ta'sirchanlik va tarixiy taraqqiyotdagi roli yoritilgan. Dinning madaniy qadriyatlar, urf-odatlar, san'at va adabiyotga ta'siri hamda aksincha, madaniyatning diniy qarashlar shakllanishidagi o'rni tarixiy misollar asosida tahlil etilgan. Xususan, Movarounnahr hududida hanafiylik va moturidiylik asosida shakllangan diniy-ma'naviy merosning xalq madaniyatiga ko'rsatgan ta'siri ochib berilgan. Shuningdek, zamonaviy jamiyatda din va madaniyat uyg'unligini saqlab qolish masalasiga ham e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: din, madaniyat, urf-odat, islom, tasavvuf, hanafiylik, moturidiylik, ma'naviyat, tarix, jamiyat

Mavzuning dolzarbligi

Bugungi globallashuv va sivilizatsiyalararo integratsiya jarayonlari sharoitida har bir xalq o'z milliy o'zligini, ma'naviy qadriyatlarini, diniy e'tiqodi va madaniy merosini asrab-avaylashga intilmoqda. Ayniqsa, jahon miqyosida g'oyaviy va axborot xurujlari kuchayib borayotgan bir paytda din va madaniyatning o'zaro ta'siri, ular orasidagi uyg'unlikni tahlil qilish dolzarb ilmiy va amaliy masalalardan biri sifatida maydonga chiqmoqda. XXI asr boshidan boshlab turli mintaqalarda diniy ekstremizm, madaniyatsizlik, g'arblik hayot tarziga taqlid kabi xavfli jarayonlarning avj olishi shuni ko'rsatadiki, insoniyat har doim ham diniy va madaniy uyg'unlik asosida yashamayapti. Bu esa jamiyatlarda ijtimoiy beqarorlik, g'oyaviy bo'shliq, milliy o'zlikdan uzoqlashish kabi salbiy oqibatlarga olib kelmoqda. Aynan shunday sharoitda din va madaniyatning o'zaro ta'sirini ilmiy jihatdan o'rganish, tarixiy asoslarda tahlil qilish va ularning jamiyat hayotidagi barqarorlikka xizmat qiladigan jihatlarini ochib berish bugungi kun talabi hisoblanadi. O'zbekiston kabi ko'p asrlik boy diniy va madaniy merosga ega yurtimizda bu mavzuning dolzarbligi yanada ortadi. Chunki xalqimizning tarixiy shakllanishida islom dini va turkiy–o'zbek madaniyati o'zaro chambarchas bog'liq holda rivojlangan. Diniy aqidalar xalqning ma'naviy olamini belgilagan bo'lsa, madaniyat bu e'tiqodlarni urf-odat, san'at, adabiyot va ijtimoiy hayotga singdirgan. Shuning uchun hozirgi davrda, ayniqsa yoshlarda diniy savodxonlik va madaniy ong uyg'un holda shakllanishi zarur. Prezident Shavkat Mirziyoyevning diniy-ma'naviy sohalarni isloh qilishga qaratilgan siyosati, “Ma'naviyat va ma'rifat” tizimini takomillashtirish, “Yangi O'zbekiston” g'oyasi doirasida milliy qadriyatlar va diniy bag'rikenglikni targ'ib qilish borasidagi sa'y-harakatlari bu mavzuga bo'lgan davlat e'tiborining yuqoriligini ko'rsatadi. Shu sababli “Din va madaniyat: o'zaro ta'sir va aloqalar” mavzusining ilmiy tahlili nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarbdir.

Maqolaning maqsadi va vazifalari

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi — din va madaniyat o'rtasidagi o'zaro ta'sir va aloqalarni ilmiy asosda o'rganish, ularning tarixiy jarayonlardagi roli va zamonaviy jamiyatdagi ahamiyatini tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, diniy qadriyatlarning madaniyatda qanday aks etishi, madaniyatning esa diniy tafakkur shakllanishiga qanday ta'sir ko'rsatgani haqida chuqur xulosalarga kelish ko'zda tutiladi.

Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi **vazifalar** belgilangan:

1. Din va madaniyat tushunchalarining nazariy asoslarini aniqlash va ularning jamiyatdagi o'rnini tushuntirish;
2. Islom dini asosida shakllangan axloqiy qadriyatlarning o'zbek madaniyatiga ko'rsatgan ta'sirini tahlil qilish;
3. Madaniyatning, xususan urf-odatlar, san'at va adabiyotning diniy tafakkurga ko'rsatgan ta'sirini tarixiy misollar asosida yoritish;
4. Tasavvuf ta'limotining diniy-ma'naviy madaniyatga ta'sirini ochib berish;
5. Me'morchilik, adabiyot va xalq og'zaki ijodida diniy g'oyalar aksini aniqlash;
6. Globalizatsiya davrida diniy va madaniy qadriyatlarni asrash muammolari hamda ularni uyg'un holda rivojlantirish yo'llarini ko'rsatish.

Ushbu vazifalar orqali maqolada din va madaniyatning o'zaro bog'liqligi chuqur tahlil qilinib, hozirgi davrdagi dolzarb muammolarga ilmiy yechimlar taklif etilishi maqsad qilingan.

Insoniyat tarixida din va madaniyat har doim jamiyat taraqqiyotining asosiy omillari bo'lib kelgan. Ular bir-biridan ajralmas tarzda, o'zaro ta'sirda rivojlanib, xalqning ruhiy-ma'naviy hayotini shakllantirishda muhim rol o'ynagan. Din insonning ichki dunyosini, axloqiy mezonlarini belgilab bersa, madaniyat bu mezonlarni hayot tarziga, kundalik turmushga, urf-odat va marosimlarga aylantirib, ularni avloddan-avlodga uzatib keladi. Ayniqsa, o'zbek xalqining tarixiy shakllanishida islom dini va boy madaniy merosning

o‘zaro uyg‘unlashuvi natijasida serqirra, ma‘naviy boy hayotiy tajriba yuzaga kelgan. Islom dini Movarounnahr zaminiga kirib kelgan ilk davrlardanoq mahalliy urf-odatlar, qadimiy e‘tiqod shakllari, til va tafakkur bilan o‘zaro ta’sirga kirishgan. Bu esa diniy g‘oyalarning o‘zbek xalqi madaniyatiga moslashib, uni boyitishiga sabab bo‘lgan. O‘z navbatida, xalqning qadimiy san’ati, adabiyoti, me‘morchilik an‘analari va ijtimoiy munosabatlari islom aqidalarini qabul qilish va targ‘ib etish jarayoniga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan. Bu jarayon Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Imom Moturidiy kabi allomalarning ilmiy faoliyatida ham yaqqol namoyon bo‘lgan.

Bugungi kunda esa bu mavzuni yana bir bor chuqur tahlil qilish zarurati paydo bo‘lmoqda. Negaki, globallashuv, g‘arblik hayot tarzining keng yoyilishi va yoshlar ongiga yot g‘oyalarning singdirilishi natijasida diniy va madaniy qadriyatlarga befarqlik kuchaymoqda. Bu holat milliy o‘zlikni anglash va asrashda jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shu sababli din va madaniyat o‘rtasidagi tarixiy, falsafiy va ijtimoiy aloqalarni chuqur tahlil qilish, ularning zamonaviy jamiyatdagi o‘rnini belgilash muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolada aynan shu masalalar ilmiy asosda yoritilib, din va madaniyat uyg‘unligi orqali barqaror jamiyat qurish yo‘llari izlanadi.

1. Dinning madaniyatga tarixiy ta’siri

Islom dini Sharq sivilizatsiyasining, xususan, Movarounnahr va Turkiston hududlarining tarixiy, ijtimoiy va madaniy hayotiga kuchli ta’sir ko‘rsatgan. VIII asrdan boshlab bu hududlarga kirib kelgan islom dini mahalliy xalqning urf-odatlari, qadimiy e‘tiqod shakllari va ijtimoiy tuzilmasi bilan asta-sekin uyg‘unlashib bordi. Dastlab bu jarayon muayyan ijtimoiy qarama-qarshiliklar va madaniy moslashuvlarni talab qilgan bo‘lsa-da, vaqt o‘tishi bilan islom aqidalari xalqning dunyoqarashi, axloqiy mezonlari va estetik didining tarkibiy qismiga aylana boshladi. Islom axloqiy tizimi o‘zbek xalqining madaniy hayotiga chuqur singib ketgan. Masalan, ota-onaga hurmat, halollik, mehr-oqibat, qo‘ni-qo‘shniga yordam berish, yolg‘ondan yiroqlik kabi axloqiy tamoyillar Qur’oni karim va Hadis asosida mustahkamlangan bo‘lib, ular xalq og‘zaki ijodi, maqollar, hikmatlar,

dostonlar va marosimlarda keng aks etadi. “Yolgʻon dunyo” gʻoyasi, “halol mehnat” konsepsiyasi, “sabr-matонат” fazilatlar kabi tushunchalar islomiy asosli boʻlishiga qaramay, ular xalq tafakkurida madaniy tamgʻaga aylangan.

Shuningdek, diniy eʼtiqod sanʼat, adabiyot va meʼmorchilikka ham sezilarli taʼsir koʻrsatgan. Qurʼon oyatlari asosida yaratilgan devoriy yozuvlar, naqshlar, arab xattotligi – kufiy va nastaliq yozuvlarida mujassam boʻlgan koʻrkam bezaklar – bu sanʼatning diniy ildizlaridan dalolat beradi. Xususan, Samarqanddagi Shohi Zinda majmuasi, Buxorodagi Mir Arab madrasasi, Termizdagi Hakim Termiziy maqbarasi — bularning barchasi diniy va madaniy uygʻunlik namunalari. Islom dini ilm-fan va maʼrifatga daʼvat etganligi sababli, oʻrta asrlarda musulmon olamida, xususan, Movarounnahrda koʻplab yirik allomalar, mutafakkirlar, shoir va sanʼatkorlar yetishib chiqqan. Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Imom Moturidiy kabi buyuk muhaddis va mutakallimlar faqat diniy ilmlarni emas, balki falsafa, mantiq, tarix, huquq kabi dunyoviy fanlarni ham rivojlantirishgan. Bu esa madaniyatda fikr erkinligi, tafakkur chuqurligi va ilmiy yondashuvning asosiy manbai boʻlib xizmat qilgan. Din va madaniyat oʻzaro taʼsirida tasavvufning ham oʻrni beqiyosdir. Tasavvuf nafaqat diniy-falsafiy yoʻnalish sifatida, balki madaniyatning badiiy, estetik va ruhiy yuksalishiga sabab boʻlgan maktab sifatida shakllangan. Ahmad Yassaviy, Bahouddin Naqshband, Alisher Navoiy kabi mutasavviflar diniy tafakkurni sanʼat, sheʼriyat va axloq bilan uygʻunlashtirgan holda xalq maʼnaviyatini yuksaltirishda muhim rol oʻynagan. Islom dini oʻzbek madaniyatining shakllanishida muhim manba boʻlib, uning asosiy tamoyillari xalq hayot tarziga, sanʼatiga, adabiyotiga, urf-odatlariga chuqur singib ketgan. Bu jarayon asrlar davomida din va madaniyatning oʻzaro uygʻunlikda rivojlanganligini yaqqol koʻrsatadi.

2. Madaniyatning diniy tafakkurga taʼsiri

Madaniyat va diniy tafakkur oʻrtasidagi oʻzaro taʼsir doimiy va uzviy bogʻliqlikda boʻlgan. Madaniyat oʻzida xalqning anʼanalari, urf-odatlar, til va sanʼati kabi omillarni mujassamlashtirgan boʻlsa, diniy tafakkur esa ushbu madaniyatning ruhi va maʼnaviy

asoslarini shakllantiradi. Islom dini madaniyatga o'z ta'sirini ko'rsatib, diniy tafakkur va axloqiy me'yorlarni yanada kengaytirgan. Ayniqsa, o'zbek xalqining tarixida diniy tafakkurning shakllanishi va rivojlanishida madaniyatning o'rni beqiyosdir. Xalqning diniy tafakkuri faqatgina diniy bilimlar va aqidalardan iborat emas, balki bu tafakkur madaniyatning barcha sohalariga singib ketgan, ayniqsa, san'at, adabiyot, me'morchilik va urf-odatlar kabi sohalarida o'z ifodasini topgan. Islom dini madaniyatning har bir jabhasida qayta shakllanishni boshlagan va uni yangi tamoyillar bilan boyitgan. Masalan, o'zbek xalqi madaniyatida halol rizq, mehnatning qadri, adolat, inson huquqlari kabi dinning axloqiy asoslari keng ifoda topgan. Bu qadriyatlar nafaqat diniy, balki madaniy hayotda ham o'z aksini topgan.

Diniy tafakkurning shakllanishiga madaniyatning ta'siri haqida gapirganda, dastlab xalqning urf-odatlari va e'tiqodlari asosida shakllangan tasavvuf ta'limotining roli katta ekanligini ta'kidlash lozim. Tasavvuf, o'zida din va madaniyatning eng yaxshi xususiyatlarini jamlagan holda, o'zbek xalqining diniy tafakkuriga chuqur ta'sir ko'rsatgan. Ahmad Yassaviy, Mashrab, Navoiy kabi mutasavviflar o'z asarlarida diniy va madaniy qadriyatlarni uyg'unlashtirib, ularni xalq ma'naviyatining ajralmas qismiga aylantirgan. Yassaviyning tasavvufiy oqimi nafaqat diniy tafakkurni, balki o'zbek xalqining estetik dunyoqarashini, axloqiy me'yorlarini ham shakllantirgan. Diniy tafakkurga madaniyatning ta'siri nafaqat ruhiy va axloqiy tamoyillar bilan bog'liq, balki uning estetik qiyofasiga ham bevosita ta'sir ko'rsatgan. O'zbek madaniyatida diniy g'oyalar, ayniqsa, masjidlar, madrasa va maqbaralar singari me'moriy obidalar orqali ifodalangan. Bu obidalar nafaqat diniy ta'limotlarning joyiga aylangan, balki xalqning madaniy merosini ham o'zida jamlagan. Samarqanddagi Registon maydoni, Buxorodagi Kalyan minarasi, Termizdagi Hakim Termiziy maqbarasi kabi me'moriy yodgorliklar o'zida din va madaniyatning uyg'unligini aks ettiradi.

Shuningdek, o'zbek adabiyotida diniy tafakkur va madaniyatning o'zaro bog'liqligi aniq ko'zga tashlanadi. Alisher Navoiy o'z asarlarida diniy-axloqiy mavzularni, tasavvufiy

fikrlarni keng targ'ib etgan. Uning “Xamsa” asarida insonning axloqiy tozaligi, diniy ehtiyojlari va ma'naviy yuksalishi kabi g'oyalar muhim o'rin tutadi. Navoiy nafaqat o'zbek, balki barcha turkiy xalqlarning madaniy tafakkurida katta iz qoldirgan. Madaniyatning diniy tafakkurga ta'sirini tahlil qilishda yana bir muhim jihat, bu diniy va madaniy merosning bugungi kundagi yoshlar ongiga qanday ta'sir qilayotgani haqida gapirishdir. Globalizatsiya va zamonaviy texnologiyalar davrida madaniyatning diniy tafakkurga ta'siri o'zgarishi mumkin. Shunday bo'lsa-da, xalqning madaniy va diniy qadriyatlari, axloqiy me'yorlari hali ham muhim va jamoa ongining shakllanishida katta ahamiyatga ega. Madaniyatning diniy tafakkurga ta'siri o'zbek xalqining tarixiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etgan. Islom dini va o'zbek madaniyatining uyg'unlashuvi nafaqat diniy aqidalar, balki axloqiy, estetik va ma'naviy tamoyillarning shakllanishida beqiyos rol o'ynagan. Bu jarayon xalqning diniy tafakkurini boyitib, uni yanada takomillashtirishga yordam bergan.

3. Tasavvuf va diniy-ma'naviy madaniyat

Tasavvuf, o'zining asosiy g'oyalarini dinning chuqur, nozik va ruhiy jihatidan olib, insonning ma'naviy yuksalishini ta'minlashni maqsad qiladi. Bu oqim islomda diniy tafakkurni shakllantirishda muhim rol o'ynagan bo'lib, o'zbek xalqi madaniyatida katta ta'sir ko'rsatgan. Tasavvuf nafaqat diniy ma'rifatning bir shakli, balki xalqning madaniy va ma'naviy hayotining ajralmas qismiga aylangan. O'zbek tasavvufi maktablari, xususan, Ahmad Yassaviy, Bahouddin Naqshband va boshqa mutasavviflar o'z asarlari va faoliyatlari orqali islom dini va madaniyatining uyg'unlashishiga katta hissa qo'shgan. Tasavvufning o'ziga xosligi shundaki, u nafaqat diniy aqidalarni, balki xalqning madaniy qadriyatlarini ham o'z ichiga oladi. Ahmad Yassaviy, masalan, diniy xushmuomalalik va ma'rifatni o'zining tasavvufiy ta'limotlarida mujassamlashtirgan bo'lib, bu g'oyalar xalq og'zaki ijodida, dostonlar va maqollarda keng tarqalgan. Yassaviyning tasavvufiy ta'limotlari o'zbek xalqining ma'naviy hayotida chuqur iz qoldirgan. Uning “Divon ul-Hikmat” asari tasavvufning eng muhim jihatlarini o'zida aks ettirgan bo'lib, bu asar orqali

insonning ruhiy va axloqiy tozaligi, Alloh bilan bo'lgan munosabati, sabr, toqat va tahorat kabi diniy-me'yoriy qadriyatlar xalq madaniyatiga singdirilgan. Yassaviyga bag'ishlangan maqbaralar, masjidlardagi diniy-ma'rifiy marosimlar, uning hayoti va g'oyalari xalqning madaniy xotirasining bir qismiga aylangan.

Tasavvufning diniy-ma'naviy madaniyatga ta'siri nafaqat axloqiy va ruhiy jihatlar bilan bog'liq, balki u san'at, adabiyot va xalq musiqasida ham namoyon bo'lgan. O'zbek xalqining musiqa madaniyatida, ayniqsa, sufi musiqasi — naqshbandiya va yasaviy ruhidagi qo'shiqlar, maqomlar, zikrlar keng tarqalgan. Bu musiqalar, o'z navbatida, diniy-ma'naviy xulq-atvorni shakllantirishda yordam bergan. Tasavvuf va sufi musiqasi, uning badiiy ifodasi orqali, insonni ruhiy yuksaltirishga, ayni paytda madaniyatni boyitishga xizmat qilgan. Shuningdek, tasavvuf diniy tafakkurning estetik va madaniy jihatlarini rivojlantirishga ham ta'sir qilgan. Tasavvuf san'ati va arxitekturasi, jumladan, me'moriy yodgorliklar, maqbaralar va masjidlar tasavvufning diniy g'oyalarini izhor etgan. Samarqand va Buxorodagi yirik tasavvufiy obidalar, masalan, Xo'ja Daniyal maqbarasi, Buxorodagi Naqshbandiya tarixi va madrasalari, tasavvuf ta'limotining me'moriy shaklga aylangan namunalari bo'lib, o'zbek madaniyatining eng oliy yodgorliklari sifatida qadrlanadi.

Tasavvufning diniy-ma'naviy madaniyatga ta'siri, ayniqsa, o'zbek xalqi tarixida, turli xalqlar va madaniyatlar bilan bo'lgan muloqotlarda ham o'z aksini topgan. Sufi ma'rifati nafaqat o'zbeklar, balki Markaziy Osiyo xalqlari, Hindiston, Ozarbayjon va boshqa musulmon mamlakatlarida ham keng tarqalgan. Tasavvufning bunday universal ta'siri, xalq madaniyatining o'zaro ta'sirini va rivojlanishini yanada kuchaytirdi. Madaniyat va tasavvufning birlashishi, o'zaro ta'siri nafaqat diniy, balki xalqning ruhiy, axloqiy va estetik taraqqiyotida ham katta ahamiyatga ega bo'lgan. Tasavvufning diniy-ma'naviy yuksalishiga, insonning ruhiy tozaligiga qaratilgan tamoyillari o'zbek xalqining hayotiga chuqur singib ketgan va uni yanada boyitgan. Tasavvuf diniy-ma'naviy madaniyatning muhim tarkibiy qismi sifatida o'zbek xalqi tafakkurini shakllantirishda va rivojlantirishda

asosiy omillardan biri bo‘lib qolmoqda. Bu ta’sirni tasavvufning axloqiy, estetik va diniy jihatlari orqali o‘zbek madaniyatida, san’atida, adabiyotida va xalqning kundalik hayotida ko‘rish mumkin.

4. Din va madaniyat: globalizatsiya jarayonlari sharoitida

Bugungi kunda globalizatsiya jarayonlari insoniyat hayotining barcha jabhalarini qamrab olgan va ulardan biri — din va madaniyatning o‘zaro aloqalari hamdir. Globalizatsiya, ya’ni dunyo miqyosida ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy bog‘lanishlarning kuchayishi, bir tomondan, xalqlar va madaniyatlar o‘rtasida o‘zaro ta’sirni kuchaytirgan bo‘lsa, boshqa tomondan, bu jarayonlar o‘ziga xos tahdidlarni ham yuzaga keltirmoqda. Islom dini va o‘zbek madaniyati uchun globalizatsiya jarayonlari yangi imkoniyatlar yaratgan bo‘lsa, ba’zi o‘zgarishlar va muammolarni ham keltirib chiqargan. Globalizatsiya jarayonlari, asosan, G‘arbiy madaniyatning dunyo miqyosida tarqalishi va global kommunikatsiyalar tarmoqlarining rivojlanishi bilan bog‘liq. Bu, o‘z navbatida, diniy va madaniy qadriyatlarning qiyoslashuviga olib kelmoqda. Islom dini, ayniqsa, musulmonlar uchun o‘z qadriyatlarini saqlab qolish masalasini dolzarb qilgan. Islomning ma’naviy jihatlari, diniy e’tiqodlari va axloqiy tamoyillari, ularning o‘ziga xosligi va umumbashariy qadriyatlarga nisbatan muvozanati global madaniyat oqimlaridan qanday himoya qilinishi zarurati muhokama qilinmoqda.

O‘zbek madaniyati ham globalizatsiya jarayonlaridan o‘z ta’sirini ko‘rmoqda. Mahalliy urf-odatlar, xalq musiqa va san’ati, an’aviy me’morchilik kabi qadriyatlar g‘arbiy madaniyatning ta’siri ostida o‘zgarishi mumkin. Internet va raqamli texnologiyalar, masalan, o‘zbek madaniyatining global miqyosda ommalashishiga imkon yaratmoqda. Shu bilan birga, bu jarayon o‘zbek xalqining diniy va madaniy qadriyatlariga tahdid solayotgan ba’zi jarayonlarni ham yuzaga keltirgan. Xalqning milliy va diniy qadriyatlarini saqlash, xususan, din va madaniyatning uyg‘unligini ta’minlash zarurati dolzarb masalalardan biriga aylangan. Globalizatsiya ta’siri ostida diniy ta’limotlar va madaniyatning o‘zaro aloqalariga yengillik kiritgan bir qator omillar mavjud. Masalan,

media, internet va ijtimoiy tarmoqlar yordamida dunyoning turli burchaklarida yashovchi insonlar o'rtasida tez va oson axborot almashinuvi amalga oshmoqda. Bu jarayon o'z navbatida, diniy ta'limotlar, madaniy qadriyatlar va turli e'tiqodlar haqida tezkor va keng miqyosda fikr almashishni ta'minlagan. Biroq, globalizatsiya shu bilan birga, madaniy diversifikatsiya va madaniyatlar o'rtasidagi farqlarni yumshatish maqsadida ba'zan diniy asoslar va milliy an'analar, ularning o'ziga xosligi va qadriyatlari noto'g'ri talqin qilinishi mumkin. Din va madaniyatning o'zaro aloqalari, global kontekstdagi o'zgarishlar bilan birga, yangi shakllar va yo'nalishlarga intiladi. Bundan tashqari, globalizatsiya jarayonlarining ta'siri ostida milliy o'zlikni anglash va saqlash masalasi muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbek madaniyati va islom dini o'rtasidagi uyg'unlikni saqlash, ularni zamon talablariga moslashtirish, yosh avlodni diniy va madaniy qadriyatlar bilan tarbiyalash zarurati kundan-kunga ortib bormoqda. Madaniyatlar o'rtasidagi muloqotning intensivlashishi va transmilliy o'zaro ta'sirlar natijasida milliy qadriyatlar yangi formatda ifodalansa-da, asl ma'noda ular o'zligining asosi bo'lib qolishi kerak.

Din va madaniyat o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar tarixan uzoq va chuqur ildizlarga ega bo'lib, ularning uyg'unligi va o'zaro bog'liqligi xalqlar madaniyati va tafakkurining asosini tashkil etadi. O'zbek xalqining diniy tafakkuri va madaniy an'analari, xususan, islom dinining ta'siri ostida shakllanib, ulkan madaniy merosni yuzaga keltirgan. Tasavvuf, islomiy g'oyalar va madaniy qadriyatlar o'rtasidagi uyg'unlik o'zbek xalqining ruhiy va axloqiy yuksalishini ta'minlagan. Globalizatsiya jarayonlari esa, dunyo miqyosida din va madaniyat o'rtasidagi aloqalarning yangi shakllarini yuzaga keltirgan. Biroq, bu jarayonlar ba'zi o'zgarishlar va tahdidlarga olib kelgan bo'lsa-da, xalqning diniy va madaniy qadriyatlarini saqlab qolish muhim ahamiyatga ega. Din va madaniyat o'rtasidagi bu aloqalar, milliy o'zlikni saqlab, dunyo miqyosida rivojlanishda davom etishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov, I. A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b. [sah. 19, 42, 77]
2. Toshqulov, A. M. Dinshunoslik. – Toshkent: TDPU, 2017. – 256 b. [sah. 35–36, 118–120, 203]
3. Qodirov, Q. Madaniyatshunoslik asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2015. – 280 b. [sah. 54, 92, 177]
4. Sultonov, X. Tasavvuf va islom falsafasi. – Toshkent: Ma'naviyat, 2007. – 198 b. [sah. 66–67, 134–136]
5. Beruni, A. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar. – Toshkent: Fan, 1991. – 400 b. [sah. 117, 221]
6. Yusupov, E. Hozirgi zamon islom madaniyati. – Toshkent: Sharq, 2020. – 212 b. [sah. 45, 112–114]
7. Mirziyoev, Sh. M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022. – 392 b. [sah. 88–89, 215]
8. Nasr, S. H. Islom va zamonaviy dunyo. – Toshkent: Istiqolol, 2005. – 230 b. [sah. 29–30, 97]
9. Rashidov, F. Islom me'morchiligi va san'ati tarixi. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2016. – 190 b. [sah. 72, 123]
10. Axmedov, Z. Milliy o'zlik va diniy qadriyatlar. – Toshkent: O'zbekiston, 2019. – 240 b. [sah. 101–102, 187]